

**КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОЛЕДЖ**

**ПРОГРАМА
КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ**

спеціальність 5.01010101 Дошкільна освіта

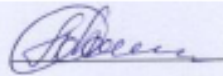
(освітньо-кваліфікаційний рівень «*молодший спеціаліст*»)

Програма Комплексного кваліфікаційного іспиту для студентів спеціальності 5.01010101 Дошкільна освіта

Програма Комплексного кваліфікаційного іспиту розглянуто на засіданні циклової комісії з педагогічної освіти

Протокол від 19 квітня 2017 р. № 9

Голова циклової комісії

(Артюх Л.Л.)

Пояснювальна записка

Основна мета комплексного кваліфікаційного іспиту полягає у визначенні професійної компетентності випускників, що передбачає єдність теоретичної, практичної професійно-педагогічної підготовки молодшого спеціаліста та визначенні якості професійної підготовки випускників освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст»: професійної компетентності випускників, готовності до творчої самостійної педагогічної діяльності, рівня теоретичного засвоєння програм з фахових дисциплін та сформованості практичних умінь і навичок майбутнього педагога.

Програма комплексного кваліфікаційного іспиту включає питання, відповіді на які передбачають знання студентами педагогіки раннього і дошкільного віку, загальної та дитячої психології, окремі питання спеціальних методик дошкільного навчання і виховання: методики розвитку мовлення і навчання елементів грамоти, методики формування елементарних математичних уявлень, методики організації образотворчої діяльності дітей, основ природознавства і методики ознайомлення дітей з природою, методики фізичного виховання.

На іспиті студенти мають продемонструвати сформованість таких компетентностей:

- креативність, здатність до системного мислення;
- адаптивність і комунікабельність;
- наполегливість у досягненні мети;
- турбота про якість виконуваної роботи;
- толерантність;
- екологічна грамотність.
- базові уявлення про основи психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до естетичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки й права, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності;
- базові знання фундаментальних наук, в обсязі, необхідному для освоєння загальнопрофесійних дисциплін;
- володіння знаннями, які допомагають на практиці створювати систему засобів та прийомів для досягнення професійної мети, швидко орієнтуватись у нових ситуаціях, планувати свою діяльність, оцінювати її результативність;
- володіння культурою міжособистісного спілкування, налагодження контакту з іншою людиною, розвиток взаємодії з учасниками освітнього процесу у позитивному емоційному напрямі;
- розуміння сутності і значення інформації в розвитку сучасного суспільства;
- знання та розуміння необхідності дотримання норм безпеки життєдіяльності та охорони праці;
- знання проблем статево-рольової соціалізації особистості; вікових, фізіологічних, психологічних, соціальних, професійних особливостей особистості, що розвивається і їх прояви у навчанні, трудовій, соціальній, дозвіллевій діяльності;
- вміння здійснювати педагогічну діагностику розвитку дитини як особистості і учасника навчально-виховного процесу, оцінювати її індивідуальний досвід, який дозволяє засвоювати дитині освітню програму;
- вміння аналізувати систему взаємовідносин дитини в колективі, бачити динаміку зміни цих взаємин;
- готовність до кооперації з колегами, роботі в колективі;
- знання принципів і методів організації та управління малими колективами;
- здатність знаходити організаційно-управлінські рішення в нестандартних ситуаціях і готовність нести за них відповідальність;
- вміння взаємодіяти з адміністрацією закладів освіти для вирішення професійних завдань; з громадськими організаціями (опікунська рада, органи захисту дітей, фонди тощо);
- знання інноваційних процесів, технологій освітньо-виховної роботи в навчальних закладах різних типів;
- здійснення просвітницької роботи щодо здорового способу життя дітей різного віку;
- знання основ трудового законодавства України, правил охорони праці та техніки безпеки; Закону України «Про освіту», Декларації прав людини, Конвенції про права дитини, інші законодавчі і нормативно-правові акти та документи з питань навчання і виховання, державної мови відповідно до чинного законодавства про мови в Україні.
- здатність організувати ігрову та продуктивні види діяльності дітей дошкільного віку;
- готовність реалізовувати професійні завдання освітніх, оздоровчих та корекційно-розвивальних

програм;

- здатність забезпечити відповідну до віку взаємодію дошкільників в дитячих видах діяльності;
- готовність забезпечити дотримання педагогічних умов спілкування та розвитку дітей дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі;
- здатність здійснювати збір даних про індивідуальні особливості дітей дошкільного віку, що виявляються в освітній роботі і взаємодії з дорослими і однолітками;
- здатність здійснювати взаємодію з сім'єю, педагогами і психологами дошкільного навчального закладу з питань виховання, навчання та розвитку дошкільників.

Програма комплексного кваліфікаційного екзамену складена на основі діючих програм з педагогіки, психології та спеціальних дошкільних методик.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІН

ПЕДАГОГІКА

Предмет дошкільної педагогіки.

Педагогіка як наука про виховання. Предмет педагогіки як науки. Зв'язок педагогіки з іншими науками. Галузі педагогічних знань.

Особистість дитини як об'єкт і суб'єкт виховання.

Поняття про особистість. Розвиток, виховання і соціалізація дошкільника. Фактори, що впливають на розвиток особистості. Вікова періодизація. Вікові та індивідуальні особливості. Дошкільний вік – унікальний період розвитку людини.

Зародження і розвиток дошкільного виховання за кордоном.

Розвиток теорії про суспільне дошкільне виховання. Платон, Аристотель про суспільне і сімейне виховання дітей в дошкільний період. «Материнська школа» Яна Амоса Коменського.

Розвиток теорії і практики суспільного дошкільного виховання в Україні.

Перший дитячий садок в Києві. Концепція національного дитячого садка С.Ф.Русової.

Актуальні проблеми дошкільної педагогіки на сучасному етапі. Характеристика сучасних дошкільних навчальних закладів. Засади української національної системи виховання, її значення, принципи застосування у вихованні дошкільників.

Дошкільні заклади в системі освіти.

Дошкільні заклади в системі національної освіти. Типи дошкільних закладів і їх функції. Підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти. Дошкільна освіта та виховання за кордоном. Міжнародне співробітництво в галузі дошкільної освіти.

Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку.

Історичний огляд процесу створення програм виховання і навчання дітей. Значення програми виховання в дитячому садку. Характеристика програм «Зернятко», «Дитина», «Малютко», «Я у світі» та ін. Методична література з проблем навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку.

Мета і завдання виховання дітей дошкільного віку.

Мета і завдання різнобічного виховання дітей дошкільного віку. Ідеал і мета виховання. Загальна характеристика складових виховання дітей дошкільного віку, їх завдання. Єдність і взаємозв'язок складових виховання.

Особливості розвитку і виховання дітей раннього віку.

Особливості періоду раннього віку. Особливості вищої нервової діяльності.

Провідна роль дорослих у вихованні дітей перших років життя. Педагогічні вимоги до виховання дітей перших років життя: єдність і сталість вимог, поступовість тренування гальмівних реакцій, недопустимість частих заборон і постійного обмеження рухливості дітей, різкої і частотої зміни умов життя, дотримання режиму дня тощо. Організація перших днів перебування дитини у дошкільному навчальному закладі, робота з батьками в цей період.

Характеристика розвитку дитини III-го року життя. Провідні лінії розвитку і завдання виховання. Криза третього року життя. Поява «Я» як самовідчуття і самоусвідомлення. Режим дня дітей III-го року життя. Методика організації і проведення режимних процесів. Види діяльності дітей, методика їх організації і проведення. Ігри-заняття з дітьми III-го року життя, їх види, методика їх організації і проведення. Виховання позитивних взаємин між дітьми. Привчання до самообслуговування, елементи трудового виховання.

Фізичне виховання дітей дошкільного віку.

Основи теорії фізичного виховання дітей дошкільного віку. Фізичне виховання і фізичний розвиток. Розвиток теорії фізичного виховання (Я.А.Коменський, П.Ф.Лесгафт, В.В.Гриневський, Ю.А.Аркін, Л.Чулицька, М.Кистяківська, М.Шейко, Е.Вільчковський, та ін.). Значення сучасних досліджень для розвитку теорії і практики фізичного виховання. Анатомо-фізіологічні і психологічні особливості дітей у системі фізичного виховання. Завдання фізичного виховання дітей дошкільного віку. Засоби фізичного виховання: гігієнічні фактори, сили природи та спеціальні фізичні вправи.

Режим дня в дошкільному навчальному закладі.

Режим дня, фізіологічні основи режиму дня, його значення. Особливості побудови і організації режиму дня в дошкільному навчальному закладі. Педагогічні вимоги до побудови режиму дня. Роль дорослих у організації режиму дня. Режимні процеси I-ї та II-ї половини дня. Прогулянка. Структура прогулянки. Цільова прогулянка.

Формування культурно-гігієнічних навичок у дітей дошкільного віку.

Формування культурно-гігієнічних навичок. Поняття про культурно-гігієнічні навички, їх значення в житті людини. Види, обсяг і зміст культурно-гігієнічних навичок. Умови, необхідні для успішного формування культурно-гігієнічних навичок. Методика формування культурно-гігієнічних навичок у різних вікових групах.

Розумове виховання дітей дошкільного віку.

Необхідність розумового виховання дітей дошкільного віку. Розумове виховання і розумовий розвиток. Розвиток теорії розумового виховання і розумового розвитку дітей дошкільного віку. Народна педагогіка про розумове виховання дошкільників. Сучасні дослідження про розумовий розвиток і розумове виховання дітей дошкільного віку (О.В.Запорожець, Г.С.Костюк, В.К.Котирло, С.О.Ладивір, Т.Д.Кондратенко та ін.). Завдання розумового виховання дітей дошкільного віку.

Значення сенсорної культури для розумового розвитку. Сенсорне виховання як основа розумового розвитку дітей. Завдання, зміст та методи сенсорного виховання дітей в різних вікових групах.

Засоби методи розумового виховання: ознайомлення з навколишнім, спілкування, різні види діяльності – гра, навчання, праця.

Навчання дітей дошкільного віку.

Дошкільна педагогіка про навчання як засіб розумового виховання. Суть процесу навчання, його особливості в дошкільному віці. Народна дидактика. Видатні педагоги (Я.А.Коменський, Й.-Г.Песталоцці, К.Д.Ушинський, С.Ф.Русова, Є.І.Тихеева, О.П.Усова та ін.) про навчання дошкільників. Зміст навчання дітей. Ознайомлення дітей з навколишнім світом. Зміст знань про оточуюче життя, вимоги до їх відбору, формування системи знань. Запитання дітей, відповіді дорослих на дитячі запитання. Методи і прийоми навчання.

Поняття про методи і прийоми навчання., різні підходи до їх класифікації. Форми організації навчання дітей у дошкільному навчальному закладі.

Заняття як основна форма організації навчання в дошкільному навчальному закладі.

Заняття як форма організації навчання. Види занять, вимоги до підготовки та проведення занять. Особливості методики проведення занять в різних вікових групах. Інноваційні технології навчання у дошкільних навчальних закладах. Зростання питомої ваги гри, індивідуального особистісно-орієнтованого спілкування в навчанні дітей дошкільного віку. Особливості організації самостійної пізнавальної діяльності в різних вікових групах дошкільного навчального закладу.

Моральне виховання дошкільників.

Завдання морального виховання. Взаємозв'язок моральних уявлень, почуттів, звичок і досвіду дітей у їх моральному розвитку. Загальні методи, зміст, засоби морального виховання дітей дошкільного віку. Засоби народної педагогіки у моральному вихованні дітей. Національна культура та мистецтво як засоби морального виховання.

Виховання основ патріотичних та інтернаціональних почуттів у дітей. Національні та загальнолюдські цінності як основа патріотичного та інтернаціонального виховання. Своєрідність прояву у дітей дошкільного віку почуття патріотизму та інтернаціоналізму. Виховання у дошкільників любові до Батьківщини: зміст і методика роботи. Виховання основ почуття інтернаціоналізму: зміст і шляхи роботи. Планування засобів виховання у дітей основ національних та патріотичних почуттів. Планування засобів інтернаціонального виховання.

Теоретичні засади розвитку дитячої особистості в системі колективних взаємин. А.С. Макаренко про взаємодію особистості і колективу. Поняття «дитячий колектив», його своєрідність, умови формування. Методика виховання та розвитку дітей у колективі. Виховання дружніх взаємин між дітьми дошкільного віку. Засоби саморегуляції та самоствердження дитини.

Виховання дисциплінованості у дітей дошкільного віку. Сутність дисциплінованості, її своєрідність у дошкільному віці. Умови та методика формування дисциплінованості.

Виховання культури спілкування та поведінки. Добір змісту і методів формування етичних якостей, навичок соціальної поведінки. Дитячі конфлікти, засоби попередження та розв'язання. Взаємодопомога і зацікавленість у загальному успіху. Види взаємодопомоги. Роль вихователя у створенні стосунків, що ґрунтуються на взаємодопомозі.

Виховання моральних якостей особистості, виховання гуманного ставлення та взаємин.

Трудове виховання.

Теоретичні основи трудового виховання дітей дошкільного віку. Своєрідність праці дошкільників і її виховне значення. Завдання трудового виховання дітей дошкільного віку.

Шляхи трудового виховання дітей дошкільного віку: ознайомлення з працею дорослих,

організація праці дітей.

Основні види і форми організації дитячої праці. Види праці: самообслуговування, господарсько-побутова праця, праця в природі, ручна (художня) праця. Зміст трудової діяльності дітей дошкільного віку.

Форми організації дитячої праці: доручення, чергування, колективна праця. Трудові доручення, їх особливості, значення, види, зміст і методика керівництва ними в різних вікових групах. Чергування, їх виховне значення, види, організація і методика керівництва ними в різних вікових групах. Колективна праця її виховне значення, зміст і види колективної праці (праця поруч, загальна і спільна праця).

Забезпечення умов для праці дітей. Спільна праця з дорослими та традиції народної педагогіки як засоби виховання інтересу дітей до праці, бажання працювати. Створення в сучасному дошкільному навчальному закладі та сім'ї умов для праці дітей з урахуванням українських народних традицій.

Естетичне виховання.

Поняття естетичного та художнього виховання. Естетичне виховання і естетичний розвиток. Розвиток теорії естетичного виховання. Завдання естетичного виховання. Засоби естетичного виховання: естетика побуту, природа, праця, гра, іграшка, читання літератури, мистецтво, свята і розваги.

Проблеми дитячої творчості. Педагогіка про можливість і необхідність розвитку у дітей творчих здібностей. Своєрідність дитячої художньої творчості. Ознаки, що свідчать про наявність проявів творчості у діяльності дитини. Основні шляхи розвитку дитячої художньої творчості. Єдність і взаємодія навчання, умінь і навичок художньої діяльності і розвитку творчих здібностей. Види художньої діяльності. індивідуальна робота з дітьми різного рівня вияву творчих здібностей.

Теорія гри.

Теорії походження гри (К.Гросс, З.Фрейд, С.Холл, Г.В.Плеханов, Д.Б.Ельконін та ін.). Соціальна природа дитячої гри.

Гра – провідна діяльність дошкільників. Сучасні дослідження про особливості дитячої гри та її роль у формуванні особистості дитини. Гра як засіб виховання і розвитку дітей. Місце гри у педагогічному процесі та у режимі дня дошкільного навчального закладу. Взаємозв'язок гри, праці і навчання. Класифікація ігор. Характеристика кожного виду ігор.

Творчі сюжетно-рольові ігри дошкільників

Творчі сюжетно-рольові ігри, їх своєрідність та значення у вихованні дітей. Особливості сюжетно-рольових ігор дітей різного віку. Закономірності розвитку гри в зв'язку з закономірностями розвитку дитини. Стадії розвитку гри дітей раннього віку. Виникнення, розвиток гри, її основні функції. Предметна діяльність – передумова формування гри. Опанування дітьми способів дій з предметами та іграшками. Відображу вальна гра - початкова стадія сюжетно-рольової гри. Комплексний метод керівництва іграми дітей раннього віку (К.В.Зворигіна). Стадії розвитку гри дітей дошкільного віку. Розвиток гри відповідно до вікових особливостей дітей дошкільного віку. Особливості організації ігрової діяльності дошкільників в різних вікових групах. Методика розвитку змістової гри. Прийоми опосередкованого керівництва грою. Ознайомлення з діяльністю дорослих як засіб збагачення змісту дитячих ігор. Добір та виготовлення іграшок відповідно до потреб дітей та гри. Опосередкована стимуляція ігрових взаємин дітей. Оптимізація взаємовпливу дітей у грі.

Театралізовані ігри дошкільників

Театралізовані ігри, їх особливості та освітньо-виховне значення. Особливості та різновиди театралізованих ігор: режисерські і драматизації. Режисерські: настільні ігри, театр іграшок, театр картинок; стендові – стенд-книжка, фланелеграф, тіньовий театр, кругова панорама. Ігри-драматизації: пальчиковий театр, театр ляльок, театр імprovізації. Види театрів, методика їх використання у різних вікових групах. Методи підготовки дітей до театралізованих ігор. Методика організації театралізованих ігор та керівництва ними в різних вікових групах.

Будівельно-конструктивні творчі ігри.

Будівельно-конструктивні творчі ігри, їх своєрідність та освітньо-виховне значення. Взаємозв'язок ігрової, трудової, конструктивної діяльності дітей. Умови, необхідні для виникнення будівельних ігор. Методика керівництва будівельно-конструктивними творчими іграми в різних вікових групах. Ігри з природним та допоміжним матеріалами.

Дидактичні ігри дітей дошкільного віку.

Дидактичні ігри, їх своєрідність та освітньо-виховне значення. Функції дидактичних ігор. Види та зміст дидактичних ігор. Особливості організації та керівництва дидактичними іграми в різних вікових групах. Розвивальні ігри, їх особливості. Розвиток творчих здібностей у сприятливій атмосфері для вільної творчості, самостійного мислення, вибору і прийняття рішення. Цікаві розважальні завдання.

Загадки, завдання, жарти. Комп'ютерна гра як один з різновидів дидактичних ігор. Особливості співпраці дитини з комп'ютером. Педагогічні і гігієнічні вимоги до обладнання комп'ютерно-ігрового середовища.

Рухливі ігри у роботі з дітьми дошкільного віку. Народні ігри.

Поняття про рухливі ігри. Значення рухливих ігор для розвитку особистості дитини. Структура рухливих ігор. Види рухливих ігор.

Народні ігри, їх освітньо-виховне значення. Види та зміст народних ігор. Методика керівництва ними.

Іграшка як засіб розвитку гри.

Роль іграшки у задоволенні потреби дитини в грі, у здійсненні задумів. Освітньо-виховний вплив іграшки. Історія іграшки як предмета мистецтва та засобу виховання. Види іграшок та вимоги до них. Методика ознайомлення дітей з новою іграшкою.

Українська народна іграшка.

Народні іграшки, їх історія, освітньо-виховне значення. Види українських народних іграшок.

Педагогічний процес у дошкільному закладі.

Педагогічний процес у дошкільному навчальному закладі, його складність і різноманітність. Особливості організації та проведення навчально-виховної роботи в дошкільному навчальному закладі. Форми організації навчально-виховної роботи. Комплексне розв'язання виховних і освітніх завдань в іграх, на заняттях, в ході самостійної діяльності, в процесі праці, на прогулянці (цільовій прогулянці), при виконанні гігієнічних процедур.

Особливості організації життя і діяльності дітей в різних вікових групах в I та II половини дня. Обладнання групової кімнати в дошкільному навчальному закладі. Навчально-ігрове середовище як засіб підвищення пізнавального інтересу. Раціональне поєднання ігор, самостійної діяльності, занять, праці, об'єднання їх загальним змістом. Застосування отриманих знань в різних видах діяльності. виховання у дітей звички бути зайнятим. Індивідуальна робота з дітьми. Організація педагогічного процесу в різновіковій групі.

Особливості планування педагогічного процесу.

Планування роботи в дошкільному навчальному закладі. Необхідність планування навчально-виховної роботи в дошкільному навчальному закладі. Значення планування. Вимоги до планування. Види та форми планування. Облік освітньо-виховної роботи в дошкільному навчальному закладі. Методика планування освітньо-виховної роботи в різних вікових групах: планування ігрової, трудової, навчальної діяльності, свят, розваг, роботи з батьками.

Взаємодія дошкільного навчального закладу і сім'ї у вихованні дітей.

Сім'я – першооснова розвитку і виховання особистості. Особливості виховної функції сім'ї. народна педагогіка про сімейне виховання. Характеристика педагогічного співробітництва дошкільних працівників і батьків. Завдання співробітництва педагогічного колективу і сім'ї.

Форми роботи дошкільного навчального закладу з сім'єю.

Форми і зміст взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї. індивідуальні та колективні форми роботи. Організація батьківської громадськості як умова педагогічного впливу на суспільство. Педагогічна пропаганда серед населення. Батьківський комітет, його склад, функції та зміст роботи.

Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання у школі.

Поняття про готовність дитини до навчання у школі. Наукові дослідження проблем готовності дитини до шкільного навчання (О.В.Запорожець, Г.О.Люблінська, Г.М.Леушина, О.Проскура та ін.). характеристика загальної і спеціальної готовності дітей до навчання у школі. Фізична готовність дитини до школи. Характеристика інтелектуальної готовності дитини до школи. Характеристика емоційної готовності до навчання у школі. Особливості роботи старшої (підготовчої до школи) групи. Зміст, методи, прийоми навчання і виховання, організація життя. Значення і форми роботи дошкільного навчального закладу і школи.

Наступність між дошкільним навчальним закладом і школою.

Співробітництво дошкільного навчального закладу, школи і родини з метою підготовки дитини до перебування у школі. Поняття перспективності у системі безперервної освіти. Встановлення наступності у змісті, формах і методах навчання.

Предмет дитячої психології, історія розвитку науки. Методи дитячої психології.

Предмет дитячої психології, її зміст, основні напрями вивчення закономірностей розвитку психіки дитини: становлення діяльності та інтеріоризація досвіду взаємодії зі світом, розвиток пізнавальних та емоційно-вольових процесів, соціалізація, поява системних інтегральних якостей, що характеризують особистість. Місце дитячої психології в системі наук про дитину, завдання науки.

Джерела та основні етапи історії розвитку дитячої психології за рубежом (Ж.Піаже, А.Валлон та ін.) та огляд вітчизняних надбань К.Д.Ушинський, Л.Виготський, Д.Ельконін, О.Запорожець. Розвиток психології в Україні (Г.С.Костюк, В.Котирло, М.Вовчик-Блакитна, С.Ладивір та інші).

Методологія і принципи організації психологічних досліджень, їх планування та проведення. Етапи дослідження, їх завдання і зміст. Етика психологічних досліджень. Класифікація методів вивчення вікових та індивідуальних особливостей дитини (за Б. Ананьєвим). Поняття про методику досліджень.

Спостереження, його різновиди. Значення щоденникових записів.

Специфіка експериментальних досліджень психіки дитини. Роль формуючого (психолого-педагогічного) експерименту у вивченні можливостей розвитку дітей. Особливості проведення соціометричних досліджень дитячих груп.

Допоміжні методи: тести, анкети, бесіди, вивчення результатів діяльності.

Методи аналізу та наступної інтерпретації інформації.

Психічний розвиток, умови і передумови. Соціалізація, її механізм.

Поняття про психічний розвиток, його зміст, основні напрями. Динамічні характеристики розвитку: нерівномірність, гетерохронність, незворотність, наявність стадій життєвого шляху людини. Вклад українських вчених в теорію психічного розвитку. Роль біологічних передумов в розвитку. Генетика і поведінка.

Соціальне середовище як умова і джерело розвитку. Соціалізація як процес і як результат життя в суспільстві, її суть. Культурно-історичний підхід до змісту, рівнів і напрямів соціалізації. Спілкування як джерело соціалізації. Роль стартової групи (сім'я, значимих осіб, матері). Суб'єкти педагогічної взаємодії. Сценарій як можливий напрям соціалізації особистості (теорія Е.Берна), його автори і зміст.

Теорія соціального научіння (Д.Халл, Скіннер): реактивне, оперативне, когнітивне научіння. Л.С.Виготський про розвиваючий характер навчання.

Діяльність як фактор соціалізації, її розвиваючі ефекти. Основні механізми соціалізації: міжособистісна і статево-рольова ідентифікація, рефлексія, конформність, соціальна фасилітація, наслідування. Норма і відхилення в процесах соціалізації.

Вікова періодизація, соціально-психологічні детермінанти дитинства і вікових періодів. Плато і кризи в психічному розвитку, їх ознаки. Критерії вікової періодизації психічного розвитку. Новоутворення. Основні вікові періоди за Д.Б.Ельконіним. Вікова періодизація з Е.Еріксоном.

Розвиток пізнавальної сфери дітей раннього і дошкільного віку.

Загальна характеристика пізнавальної сфери новонародженого. Розвиток елементів мислення. Умови розвитку чутливості. Передумови мовлення. Пошукова активність і розвиток чутливості в ранньому віці. Процеси інтеграції зорово-слухових, моторних, мовних реакцій і специфіка образів сприймань, елементи інтеріоризації. Розвиток розуміння мови. Становлення активного мовлення. Пам'ять дітей раннього віку, її зміст, поява довготривалої пам'яті. Мислення, коло задач дітей раннього віку. Поява елементів уяви в ранньому віці. Психологія розвитку пізнавальної сфери дітей раннього віку.

Загальні умови розвитку чутливості та особливості функціонування сенсорних систем дошкільника. Етапи розвитку перцептивних дій та закономірності їх інтеріоризації. Розвиток понять про сенсорні еталони.

Види пам'яті дітей дошкільного віку. Мимовільне і довільне смислове і механічне запам'ятання. Умови продуктивності запам'ятання (яскравість інформації, включеність у діяльність, її повторюваність, дозування матеріалу, організація повторення тощо).

Характеристика уваги дошкільника. Мимовільна увага і можливості саморегуляції. Розвиток уваги у дошкільників.

Сучасні теорії розвитку мислення. Види мислення дошкільника: наочно-дійове, наочно-образне (схематичне), понятійне. Моделювання в процесі розв'язання задач. Розвиток розумових дій і понять. Індивідуальні відмінності в мисленні. Розвиток мислення.

Значення життєвого досвіду в процесах уяви. Роль уявних образів в житті та діяльності дітей дошкільного віку. Особливості образів уяви: яскравість, наближеність до образів сприймань,

емоційність, рухливість, антропоморфізм. Основні напрями розвитку уяви.

Розвиток різних видів діяльності дітей від народження до 7-ми років.

Загальна характеристика розвитку діяльності дітей дошкільного віку.

Розвиток спілкування в ранньому та дошкільному віці, його роль в процесах розвитку. Розширення сфери спілкування і його диференціація. Оволодіння системою невербальних і вербальних засобів спілкування.

Виникнення дій з предметами у дітей немовлячого віку та зростання їх ролі у ранньому віці. Етапи розвитку предметно-практичної діяльності. Типи предметних дій. Значення предметно-практичної діяльності в розвитку дошкільників.

Поняття про ігрову діяльність. Виникнення передумов розвитку ігрової діяльності в ранньому віці. Поява перших ігрових дій та ролей. Характеристика ігрової діяльності дітей раннього віку. Гра як провідна діяльність дітей дошкільного віку і її значення в появі новоутворень дошкільного віку, в процесах розвитку самосвідомості і самооцінки.

Психологічні особливості продуктивних видів діяльності дошкільників.

Виникнення елементів навчальної і трудової діяльності в дітей дошкільного віку.

Розвиток емоційно-вольової сфери і дітей від народження до 7-ми років.

Емоційний розвиток дитини як умова психічного здоров'я. Сфера потреб і сфера емоцій на різних вікових етапах. Розпізнавання емоцій. Вікові особливості: яскравість, безпосередність, нестійкість, неконтрольованість проявів, схильність до афектів, їх вікова специфіка. Механізми виникнення почуттів як складних емоційних синтезів.

Основні напрями розвитку почуттів: збагачення емоційного життя, підвищення розумності, стійкості і глибини переживань, оволодіння зовнішніми виразними засобами. Походження складних емоційних комплексів: тривожності, страху, ревності, почуття вини, засоби їх пом'якшення і нейтралізації. Профілактика неврозів.

Мета і мотив в поведінці дитини дошкільного віку. Розвиток довільної регуляції діяльності (за В.Котирло).

Набута безпомічність, її причини і наслідки. Попередження вередувань, впертості та інших форм деструктивної активності.

Тип вищої нервової діяльності, його динаміка (врівноваженість, гармонійність реакцій, повільність, загальмованість, збудливість, гіперактивність тощо) і особливості прояву на різних етапах дошкільного дитинства. Врахування темпераментів у процесах педагогічної взаємодії. Характер як відображення соціальної ситуації розвитку дитини. Роль природних передумов у становленні характеру. Причини появи дисгармонійних характерів у дітей дошкільного віку.

Індивідуальні особливості дітей, їх врахування в процесах педагогічної взаємодії. Здібності і діяльність. Роль природних передумов (задатків) у здібностях. Особливості прояву здібностей в дошкільному віці. Схильності, наявність виражених інтересів, працездатність як ознаки обдарованості. Проблеми обдарованих дітей. Умови розвитку здібностей у дітей дошкільного віку.

Розвиток передумов особистості в немовлячому та ранньому віці.

Роль соціального контексту та соціально-предметних діяльностей в формуванні особистості. Роль провідних видів діяльності. Вплив дорослих та однолітків на розвиток передумов особистості в немовлячому та ранньому віці. Новоутворення «я», «я сам», їх психологічний зміст. Рівень морального розвитку в ранньому віці. Криза 3-х років і зрушення в особистісній сфері.

Розвиток особистості дошкільника.

Спілкування з дорослими, моделювання їх поведінки в грі і поведінці, осмислення моральних аспектів – основа засвоєння моральних уявлень. Моральний розвиток за Л.Кольбергом, рівні і стадії. Співвідношення моральних суджень і реальної поведінки у дітей дошкільного віку. Розвиток статевої ідентифікації та проблема статевого виховання. Оволодіння нормами і правилами поведінки, їх зміст на різних вікових сходинках. Особливі обставини розвитку особистості дошкільника. Діти з вадами розвитку. Проблема насильства, його вплив на розвиток.

Дитина в групі, характеристика міжособистісного спілкування, його зміст. Психологічні процеси в групі: статус (соц. зірки, відсторонені, популярні), прагнення до лідерства, рефлексія, емпатія, конфлікти. Конформізм у дитячому середовищі. Емоційне самопочуття дитини в групі та його вплив на формування особистості. Ціннісні орієнтації та мікроклімат в групі дошкільників. Діагностика самопочуття дитини в групі та шляхи оздоровлення ситуації у групі дошкільників.

Проблема інтерпретації поведінки дітей дошкільного віку. Характеристика мотивів поведінки дітей дошкільного віку: пізнавальних, особистісних, ігрових, суспільних, моральних і т.д. Основні

напрями розвитку мотивів. Самосвідомість і самооцінка. Формування ієрархії мотивів як важливе новоутворення дошкільного віку.

Психологічна готовність до школи - головний підсумок дошкільного дитинства.

Поняття про психологічну готовність дитини до навчання в школі як головний підсумок дошкільного дитинства та обґрунтування її необхідності. Характеристика основних компонентів психологічної готовності до школи: інтелектуальної, мотиваційної, соціальної. Внесок українських психологів у вирішення проблеми готовності до школи. Показники шкільної зрілості. Психологічна характеристика дітей 6-ти років і проблеми початкового періоду навчання.

МЕТОДИКА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Рухливі ігри. Визначення, значення рухливої гри. Теорія розвитку рухливих ігор. Класифікація рухливих ігор. Варіативність рухливих ігор та їх ускладнення. Вимоги до підбору рухливих ігор при плануванні навчально-виховної роботи з дітьми. Методика проведення рухливих ігор. Особливості проведення гри в різних вікових групах. Методика проведення ігор-естафет, атракціонів. Народні ігри та особливості їх проведення в різних вікових групах.

Фізкультурні заняття. Значення, завдання, структура і зміст фізкультурного заняття. Взаємозв'язок частин заняття. Тривалість заняття в цілому і його частин в різних вікових групах. Типи фізкультурних занять. Методика проведення фізкультурних занять з дітьми різних груп. Способи організації дітей на занятті. Темп виконання фізичних вправ і дозування фізичного навантаження, моторна цільність. Особливості змісту і методика проведення фізкультурних занять на повітрі (майданчику) в різні пори року.

Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня дошкільного навчального закладу: ранкова гімнастика (значення, побудова, підбір вправ у залі і на повітрі, методика проведення з дітьми різних вікових груп), гімнастика після сну (значення, місце проведення, одяг, взуття дітей, види - гігієнічна, коригувальна, повітряні ванни в русі, особливості побудови комплексів, підбору комплексів і методика проведення в різних вікових групах), загартовувальні процедури (значення загартовування, види загартовувальних процедур, нетрадиційні способи загартовування), фізкультхвилинки і фізкультпаузи (їх місце в процесі навчальної діяльності, зміст і методика проведення).

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ І НАВЧАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ГРАМОТИ

Розмова вихователя з дітьми у повсякденному житті як метод розвитку діалогічного мовлення. Значення, зміст, тематика розмов. Планування розмов з дітьми у повсякденному житті.

Бесіда як метод розвитку діалогічного мовлення дошкільників. Види бесід, тематика, структура. Методичні прийоми, що використовуються при проведенні різних видів бесід.

Переказ літературних творів. Добір літературних творів для переказу дітьми. Види переказів. Структура занять з навчання дітей переказу. Вимоги до дитячих переказів.

Творче розповідання, його значення. Умови для складання творчих розповідей дітьми. Види творчих розповідей залежно від основи. Прийоми навчання творчого розповідання.

Вивчення дітьми віршів напам'ять. Особливості запам'ятовування дітьми віршів. Добір віршів для заучування. Методи заучування. Підготовка вихователя до занять по заучуванню віршів напам'ять.

Куточок книги в роботі дошкільного навчального закладу. Значення куточка книги. Вимоги до оформлення, змістовного наповнення. Зміст і форми роботи в куточку книги.

ОСНОВИ ПРИРОДОЗНАВСТВА І МЕТОДИКА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮ

Принципи відбору знань про природу в програмах дошкільного навчального закладу. Загальна характеристика знань про природу, умінь і навичок вирощування рослин, догляду за тваринами.

Навчально-виховне значення куточка природи в дошкільному навчальному закладі. Основні вимоги до відбору рослин та тварин для куточка природи. Зміст та методика роботи з дітьми в куточку природи.

Ділянка дошкільного навчального закладу. Значення ділянки дошкільного навчального закладу для проведення навчально-виховної роботи щодо ознайомлення дітей з природою. Квітник на ділянці дошкільного навчального закладу (вибір місця, планування, форми квітникових рослин). Город на ділянці дошкільного навчального закладу (вибір, планування, влаштування, вибір овочевих культур). Плодовий сад на ділянці дошкільного навчального закладу. Зміст і методи роботи.

Методи та форми ознайомлення дітей з природою. Різноманітність і класифікація методів та форм ознайомлення дітей з природою.

Спостереження в природі, їх значення, види, зміст у кожній віковій групі. Структура спостережень. Особливості організації і методика керівництва в різних вікових групах.

Пошуково-дослідна діяльність дітей. Значення, зміст та методика організації та проведення пошуково-дослідної діяльності.

Ігри з природним матеріалом, значення, умови для них. Дидактичні ігри природничого змісту, види методики керівництва в різних вікових групах.

Словесні методи ознайомлення дітей з природою; розповідь вихователя і дітей про природу, читання творів дитячої природознавчої літератури, бесіди про природу.

Експерсії та прогулянки з дітьми в природу, відмінність експерсій від прогулянок. Організація і методика проведення експерсій і прогулянок на природу в різних вікових групах.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ

Теоретичні основи методики формування елементарних математичних уявлень у дітей. Значення та завдання формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку.

Форми організації навчання дошкільників елементарної математики. Роль наочності у навчанні елементарної математики. Види наочного матеріалу і вимоги до нього.

Питання формування елементарних математичних уявлень у дошкільників у вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній літературі.

Формування уявлень про кількість у різних вікових групах. Особливості сприйняття дітьми молодшого дошкільного віку кількості предметів. Етапи розвитку діяльності лічби у молодшому дошкільному віці. Аналіз програмних завдань з метою виявлення ускладнення в різних вікових групах. Методика ознайомлення з утворенням чисел та навчання кількісної і порядкової лічби; навчання лічби за участю різних аналізаторів; ознайомлення зі складом числа з одиниць; прийоми ознайомлення зі складом числа з двох менших чисел у старшому дошкільному віці. Методика ознайомлення з цифрами та арифметичними задачами дітей старшого дошкільного віку.

Формування уявлень про величину предметів у дітей різних вікових груп. Особливості сприйняття величини предметів дітьми молодшого дошкільного віку. Обґрунтування програмних завдань по дошкільному розвитку уявлень про величину предметів. Навчання прийомів упорядкування предметів за величиною в молодшому дошкільному віці. Методичні прийоми роботи, які використовуються з метою поглиблення і розширення знань про різні параметри величини (довжину, ширину, товщину) в молодшому дошкільному віці. Особливості вимірювальної діяльності дітей старшого дошкільного віку. Методика формування уявлень про величину предметів у дітей різних вікових груп, визначення величини предмета способом вимірювання умовною міркою, порівняння предметів за двома-трьома параметрами величини, розвиток окоміру у дітей старшого дошкільного віку. Методика ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з поняттями глибини, ваги, загальноприйнятими мірами: сантиметром, метром, літром, кілограмом.

Формування уявлень про геометричні фігури у дітей різних вікових груп. Особливості сприйняття форми предметів дітьми молодшого дошкільного віку. Аналіз програмних завдань. Використання геометричних фігур як еталонів у пізнанні форми предметів дітьми молодшого дошкільного віку. Методичні прийоми ознайомлення дітей з геометричними фігурами в різних вікових групах. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з елементами геометрії (прямі і криві лінії, відрізок).

Розвиток орієнтування у просторі в різних вікових групах. Аналіз програмних вимог у різних вікових групах. Прийоми закріплення орієнтування на собі у дітей молодшого дошкільного віку. Особливості засвоєння дітьми молодшого дошкільного віку основних просторових напрямків в процесі пересування. Особливості орієнтування у просторі в старшому дошкільному віці. Встановлення просторових відношень у розташуванні предметів. Прийоми формування у дітей старшого дошкільного віку, вміння розрізняти просторові відношення між предметами. Прийоми розвитку орієнтування на площині аркуша паперу, зошита, на сторінках книжки.

Розвиток орієнтування у часі в різних вікових групах. Аналіз програмних завдань у різних вікових групах. Особливості розрізнення дітьми молодшого дошкільного віку частин доби, необхідність точного словесного їх позначення. Особливості засвоєння дітьми старшого дошкільного віку основних часових мір. Методичні прийоми роботи щодо закріплення послідовності частин доби, формування поняття про добу як вихідну одиницю календарного часу у старших дошкільників. Ознайомлення старших дошкільників з календарем як взаємопов'язаною системою мір часу. Прийоми ознайомлення

старших дошкільників з невеликими проміжками часу (хвилинними інтервалами), розвиток уміння вимірювати і оцінювати їх. Формування у старших дошкільників уміння вимірювати час за годинником, розвиток у них здатності планувати у часі свою діяльність.

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ

Види зображувальної діяльності в дитячому садку. Характеристика способів зображення, їх взаємозв'язок. Значення образотворчого мистецтва та конструювання для всебічного розвитку дітей дошкільного віку.

Методика навчання малювання дітей дошкільного віку в різних вікових групах. Навчання молодших дошкільників техніки малювання олівцями та гуашшю. Методи та прийоми, спрямовані на засвоєння способів зображення предметів, а також на засвоєння зображувальних та технічних навичок і умінь у дітей різних вікових груп.

Сюжетне малювання в різних вікових групах. Особливості сюжетного зображення дітьми молодшого дошкільного віку. Ускладнення композиційних навичок у дітей протягом дошкільного віку. Стимулювання творчості.

Значення декоративного малювання для виховання і розвитку дошкільників. Виховання інтересу до декоративного малювання у молодших дошкільників. Навчання варіативного розташування візерунків на різноманітних формах у різних вікових групах з передачею симетрії, кольору. Створення дітьми старшого дошкільного віку візерунків за зразком та задумом. Послідовне ускладнення змісту занять. Залучення дітей до колективної творчості.

Методика навчання дітей дошкільного віку ліплення. Зображення простих односкладових предметів і предметних зображень з кількох частин, передача форми і величини молодшими дошкільниками. Навчання зображення предметів складнішої будови з передачею особливостей форми, відносної величини, пропозицій, характерних особливостей, передача форми дітьми старшого дошкільного віку. Ліплення за мотивами народної іграшки та керамічних виробів декоративного мистецтва.

Методика навчання дітей дошкільного віку аплікації. Формування знань дітей молодшого дошкільного віку про форму предметів, їх будову, величину; розвиток відчуття форми, кольору, ритму, симетрії. Композиції; навчання техніки наклеювання та роботи ножицями. Навчання дітей старшого дошкільного віку декоративної аплікації з геометричних і рослинних форм; зображення сюжету, пейзажу способом аплікації.

Методика навчання конструювання дітей різних вікових груп. Розвиток у молодших дошкільників уміння будувати елементарні споруди з настільного будівельного матеріалу. Формування у молодших дошкільників уміння свідомо добирати деталі для споруди, передавати в конструкціях характерні ознаки нескладних предметів. Навчання старших дошкільників планування станів створення споруд, називання їх частин та форми будівельного матеріалу; створення старшими дошкільниками споруд по пам'яті (на основі спостережень), за фотографіями, кресленнями, макетами з передачею архітектурних особливостей різноманітних за призначенням будівель.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ НА КОМПЛЕКСНОМУ КВАЛІФІКАЦІЙНОМУ ІСПИТІ

Для визначення ступеня оволодіння студентом навчального матеріалу використовуються такі рівні досягнень студентів за сто-бальною шкалою оцінювання.

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Критерії оцінювання знань та умінь студентів
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними помилками.
B	82 - 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок.
C	75 - 81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок.
D	69 - 74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60 – 68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь).
F	1 – 59 балів	Незадовільно – незадовільний (досить низький) рівень знань (умінь).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України [Текст]: підручник для студ. вищ. пед. навч. закладів / Л.В. Артемова. - Київ : Либідь, 2006. - 424 с.
2. Богініч О.Л. Фізичне виховання дітей дошкільного віку засобами гри [Текст]: навчальний посібник / О.Л. Богініч. - Київ: НПУ, 2011. - 140 с.
3. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови [Текст] : Підручник [для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, які навчаються за спеціальністю «Дошкільне виховання»] / За ред.. А.М.Богуш. – К.: Вища школа, 2007. - 440 с.
4. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі [Текст]: Підручник для ВНЗ. / Н.Гавриш, А.Богуш – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 408 с.
5. Богуш А.М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручник для студ. вищ. навч. закладів [Текст] / А.М.Богуш; М-во освіти і науки України. - 2-ге вид., доп. і перероб. - Київ: Слово, 2008. - 440 с.
6. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку [Текст]: Навч. посіб. / Е.С.Вільчковський, О.І.Курок – Суми: ВТД «Університетська книга», 2012. – 428 с.
7. Загородня Л.П. Підготовка майбутніх вихователів до ознайомлення дітей дошкільного віку з неживими об'єктами природи. [Текст] / Л.П.Загородня – Бердянськ, 2010 вид-во «Ноулідж» Донецьке відділення, 2012. – 206 с.
8. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка [Текст]: навчальний посібник / Т.І.Поніманська; М-во освіти і науки України. - Київ: Академвидав, 2016. - 456 с.
9. Сухорукова Г.В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі [Текст]: підруч. / [Г.В.Сухорукова, О.О.Дронова, Н.М.Голота, Л.А.Янцур]; За заг. ред. Г.В.Сухорукової. – К.: Вид. дім «Слово», 2010. – 376 с.
10. Шевчук А.С. Розвиток дошкільнят в музично-руховій діяльності : навчально-методичне забезпечення програми «Дитина» [Текст]: навч.-метод. посіб. / А.С.Шевчук. – К.: Шкіл. світ, 2016. –128 с.
11. Щербакова, Катерина Йосипівна. Теорія і методика логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку [Текст] : навч. посіб. для студентів спец. 6.010101 “Дошкільна освіта” ден. і заоч. форми навчання / Катерина Щербакова, Олена Брежнева. - Мелітополь : Вид. будинок ММД, 2015. - 199 с.

Допоміжна

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні: закони і законодавчі акти [Текст] / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України. - Київ: Дошкільне виховання, 1999. - 69 с. - (Бібліотечка журналу «Дошкільне виховання»)
2. Впевнений старт: програма розвитку дітей старшого дошкільного віку [Текст] / О.О.Андрієтті, О.П.Голубович, О.П.Долинна, Т.С.Льченко, Г.Є.Іванова, Г.М.Лисенко, Т.В. Панасюк, Т.О.Піроженко, Н.М.Романко, Н.А.Случинська, Н.І.Трикоз. – Тернопіль: Мандрівець, 2013 р.
3. Дитина [Текст]: Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років / авт.колектив Е.В.Белкіна, Н.І.Богданець-Білокаленко, О.Л.Богініч, З.Н.Борисова, М.С.Вашуленко [та ін.]; наук.кер.проекту В.О.Огнев'юк; наук. кер. О.В.Проскура, В.У.Кузьменко. - К.: Київ. ун-т ім.Б.Грінченка, 2016.
4. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Науково-методичний посібник [Текст] / Наук. ред. О.Л.Кононко. – К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – (Бібліотечка журналу «Дошкільне виховання»).
5. Конституція України [Документ 254к/96вр]: в редакції від 04.02.2011 [Текст] / Верховна Рада України. - Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2011.
6. Українське дошкілля: програма розвитку дитини дошкільного віку [Текст] / О.І.Білан, Л.М.Возна, О.Л.Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2013 р.
7. Я у світі: програма розвитку дитини дошкільного віку [Текст] (нова редакція) у 2-х ч. Ч.І Від народження до трьох років / О.П.Аксьонова, А.М.Аніщук, Л.В.Артемова [та ін.]; наук. кер. О.Л.Кононко. – К.: ТОВ «МІЦФЕР Україна», 2014 р.

8. Я у світі: програма розвитку дитини дошкільного віку [Текст] (нова редакція) у 2-х ч. Ч.ІІ Від трьох до шести (семи) років / О.П.Аксьонова, А.М.Аніщук, Л.В.Артемова [та ін.]; наук. кер. О.Л.Кононко. – К.: ТОВ «МЦФЕР Україна», 2014 р.